

Сізов Віталій Валерійович – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Дніпропетровської академії музики ім. М. Глінки (м. Дніпро, Україна). E-mail: rimma.sizova@gmail.com

Sizov Vitaliy Valeriyovich – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of Social Humanitarian Disciplines Department of M. Glinka Dnipropetrovsk Academy of Music (Dnipro, Ukraine). E-mail: rimma.sizova@gmail.com

УДК 376.016-056.36:502

ШЛЯХИ ОПТИМІЗАЦІЇ ПРИРОДООХОРОННОЇ РОБОТИ В СПЕЦІАЛЬНІЙ ШКОЛІ

Л. А. Співак, Я. С. Коломійцева

У статті розглядаються питання використання корекційно-освітніх технологій як фактора оптимізації природоохоронної роботи учнів спеціальної школи та її вплив на розвиток духовності школярів. Розкрито роль екскурсій у навчально-виховній роботі учнів спеціальної школи. Запропоновано структуру технології екскурсійного вивчення природи. Теоретично обґрунтовано зміст кожного компонента технології. Визначено етапи організації та проведення природознавчих екскурсій.

Ключові слова: корекційно-виховна робота, природоохоронна робота, корекційно-освітня технологія, учні з інтелектуальними вадами, духовність.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. В умовах стрімкого розвитку промисловості, активного використання природних ресурсів відбувається значне забруднення оточуючого середовища. Внаслідок антропоцентричного типу мислення вплив людини на природу почав носити руйнівний характер. Сучасне суспільство знаходиться в активному пошуку парадигми, яка б могла допомогти повернути загублену рівновагу у системі «людина-природа». Отже величезний потенціал наукових знань та духовний досвід людства необхідно інтегрувати, створивши основу для оздоровлення людської

свідомості, пробудження духовності та гармонізації відношень з природою. Розвиток духовності – це найважливіший фактор розвитку особистості. Чим вище духовність людини, тим більше її розуміння необхідності охорони природи, оскільки між духовними знаннями та охороною природи існує глибинний зв'язок.

В умовах сучасної школи, коли склад навчання збільшився в обсязі й ускладнився за своєю внутрішньою структурою, зростає роль навчально-виховного процесу у природоохоронному навчанні школярів та в духовному їх розвитку. Змістовна сторона роботи з виховання любові та бережливого ставлення до природи обумовлена науковими знаннями, які учні одержують, вивчаючи навчальні предмети. Самі природоохоронні знання мають не менше значення для духовного розвитку школярів, ніж знання з конкретних навчальних предметів.

У процесі навчання в спеціальній школі відбувається систематичне залучення учнів до природознавчих знань. Важливим джерелом їх накопичення є знайомство школярів із навколишнім середовищем, екскурсії в природу, на виробництво, робота на пришкольній ділянці, у куточку живої природи тощо.

Метою виховання учнів з інтелектуальними вадами є розвиток духовності, формування особистості дитини через відкриття їй світу в його цілісності та різноманітності; соціальний розвиток особистості, покликаний полегшити її входження в соціум; формування комплексу особистісних якостей і рис характеру, що стали б основою повсякденних дій, вчинків, поведінки, елементарних знань, уявлень, практичних умінь і навичок, які гарантували б дитині адаптацію до життя, здатність орієнтуватися в ньому, адекватно реагувати на явища, події в природі та у житті людей.

Зміст виховання має передбачати комплексний підхід до дитини з вадами розвитку, забезпечуючи формування не тільки її інтелектуальної, емоційної та вольової сфери, а й розвиток її духовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковане вирішення даної проблеми і на які спирається автор. Сучасний етап розвитку теорії і практики корекційно-виховної роботи в спеціальній школі в значній мірі пов'язаний з реалізацією ідей Л. Виготського, а саме його концепції виховання вищих психічних функцій у дітей з інтелектуальними вадами [1].

Дослідження дефектологів (В. Бондар, І. Єременко, І. Дмитрієва, С. Миронова, О. Ляшенко, В. Липа, В. Синьов, О. Хохліна та ін.) [2]

переконаливо довели, що розвиток компенсаторних можливостей дітей із психофізичними вадами, формування у них різних засобів спілкування, абстрактного мислення, мовлення визначають специфіку процесу навчання їх у спеціальній школі.

В учнів з інтелектуальними вадами, як правило, складаються виключно обмежені уявлення про оточуючий світ, життя, природу, тому екскурсії, спостереження, природоохоронна робота виступають одними із найважливіших шляхів корекції, розвитку їх пізнавальних можливостей, емоційно-вольової сфери та моральних якостей [3].

Оскільки самі природоохоронні знання мають не менше значення для духовного розвитку школярів, ніж знання з конкретних навчальних предметів.

Мета статті полягає у визначенні корекційно-освітніх технологій як фактора оптимізації природоохоронної роботи в спеціальній школі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих результатів. Навчання дітей з вадами інтелектуального розвитку за Л. Виготським повинно орієнтуватися на «зону найближчого розвитку». Відомо, що розвиток особистості дитини полягає у якісній зміні її діяльності, і саме екскурсії є однією з найактивніших форм навчально-вихованої роботи, під час якої учні мають можливість безпосередньо ознайомитися з життям рослин та тварин в їх природньому оточенні, вести спостереження за об'єктами неживої та живої природи, охороняти її, встановлювати зв'язки у біоценозі.

Природознавчі екскурсії сприяють правильному уявленню учнів про природні багатства та їх значення для народного господарства країни, формуванню наукового світогляду та духовності особистості [2; 3].

Вченими (В. Бондар, І. Дмитрієва, І. Єременко, В. Синьов та ін.) доведено, що розвивальний вплив навчання найбільшою мірою визначається тим, як воно організовано [2].

Аналіз науково-педагогічної літератури, вивчення досвіду роботи шкіл вказує на необхідність використання корекційно-освітніх технологій у навчанні та вихованні учнів з інтелектуальними вадами, однією із яких є технологія екскурсійного вивчення природи, що може складатися з наступних компонентів: мотиваційно-цільового, діагностичного (початкова діагностика), когнітивного, процесуального, контрольного-коригуючого.

Теоретично обґрунтуємо кожний із зазначених компонентів.

І. Мотиваційно-цільовий компонент. Загальний визначальний принцип педагогічної технології полягає в її орієнтації на детально визначені цілі. Семантичний аналіз дозволяє говорити, що мета – це передбачення у свідомості результату, на досягнення якого спрямовані дії, те, до чого прагнуть, що намічено досягти, межа, намір, який потрібно здійснити. У якості безпосереднього мотиву ціль спрямовує і регулює дії. Мета може бути досягнута лише у тому випадку, якщо вона підкріплена певними засобами, які мають бути використані для її досягнення. Будь-яка діяльність починається саме з визначення мети. Особливо це стосується навчально-виховної діяльності (В. Бондар, В. Липа, В. Синьов та ін.) [3]. Мета була поставлена нами й при екскурсійному вивченні матеріалу.

II. Діагностичний компонент технології. Зазначимо, що визначення діагностики як другого компоненту педагогічної технології умовне. У процесі навчання вона мала визначальне значення і супроводжувала усі етапи технологічного процесу. Особливості педагогічної діагностики полягали у тому, що:

а) діагностика здійснювалася з педагогічною метою, тобто вона була спрямована на аналіз педагогічного процесу і на основі певної інтерпретації його результатів отримання нової інформації, яка мала сприяти підвищенню якості природознавчих знань і розвитку особистості учня;

б) діагностика дозволяла отримати принципово нову інформацію про якість педагогічної діяльності безпосередньо самого педагога, що є визначально важливим для подальшого підвищення рівня педагогічного процесу;

в) за допомогою педагогічної діагностики підсилювалися контрольні-оціночні функції діяльності педагога;

Педагогічна діагностика виконувала низку важливих функцій:

- функцію зворотного зв'язку, яка полягала в тому, що отримані діагностичні дані були головними і визначальними чинниками, на основі аналізу яких робився висновок про ефективність педагогічного процесу і відбувалася його корекція або повна заміна і конструювання нового;

- оціночну функцію, що також мала важливе значення для педагогічної діагностики. Всебічна і комплексна оцінка мала чотири аспекти: а) ціннісно-орієнтовний, коли оцінка розширює уяву і розуміння школяра про людей і про себе, дозволяє йому порівняти свої якості з якостями інших і взагалі з вимогами суспільства, при цьому

учень може змінювати свої ціннісні орієнтації; б) регулятивно-коригуючий, коли оцінка допомагає індивіду свої вчинки співставити з правилами і нормами поведінки, якими керується суспільство, і привести свою поведінку у необхідну відповідність до вимог суспільства, сформулювати подальшу лінію поведінки, прогнозувати взаємовідношення з іншими людьми; в) стимулюючий аспект полягає в тому, що оцінка стимулює учня.

III. Когнітивний компонент (змістовний).

Мета, що поставлена в нашому дослідженні, безпосередньо впливала на весь навчально-виховний процес, на кожен його складову.

Виходячи з мети, зміст нашої роботи повинен був відповідати певним вимогам, а саме:

- відповідати загальній спрямованості на формування всебічно і гармонійно розвинутої особистості;
- забезпечувати формування особистості, підготовленої до умов майбутньої професійної діяльності;
- відповідати віковим та індивідуальним можливостям вихованців, рівню їх інтелектуального, духовного і фізичного розвитку;
- сприяти спрямованості вихованців на активізацію самовиховання;
- відповідати вимогам принципу єдності навчання, виховання, освіти і розвитку;
- відповідати реальним об'єктивним і суб'єктивним можливостям.

Під об'єктивними можливостями ми вважали матеріально-технічне забезпечення школи, а під суб'єктивними – можливості вчителя, рівень його професійної підготовки, а також можливості і рівень підготовки учнів.

IV. Процесуальний компонент технології передбачав визначення форм, методів навчально-виховної роботи, організацію практичної діяльності учнів. Змістом процесуального компоненту була практична діяльність школярів. Цей компонент був одним з головних, бо безпосередньо впливав на подальшу поведінку школярів.

V. Контрольно-коригуючий компонент технології пронизував усі елементи педагогічної технології, його завданням було – визначитися з предметом контролю, методами і формами його здійснення, розробити критерії оцінки процесуального, змістового і результативного елементів. Відомо, що контроль як педагогічне поняття являє собою усвідомлене планомірне спостереження та фіксацію вербальних і практичних дій учнів з метою з'ясування рівня набуття ними знань,

аналізування програмного матеріалу, оволодіння як теоретичними, так і практичними знаннями, навичками й уміннями та формування в них певних особистісних і професійних рис.

У нашому дослідженні *мотиваційно-цільовий компонент* передбачав чітку постановку мети і завдань екскурсійного вивчення природи, доведення значущості екскурсій для розвитку особистості школяра. *Діагностуючий* – погляди у створенні можливостей для формування якісних природознавчих знань. *Когнітивний* компонент зобов'язував визначення кола питань, системи знань, умінь, школярів, набутих під час екскурсійного вивчення оточуючої природи. *Процесуальний* компонент технології зумовлював необхідність вибору методів, засобів, прийомів, напрямків, шляхів підвищення якості знань з природознавства. *Контрольно-коригуючий* компонент передбачав своєчасну діагностику, систему заходів, що засвідчували рівень природознавчих знань.

Ураховуючи зміст кожного компоненту технології, ми запропонували вчителям природознавства наступні етапи організації і проведення природознавчих екскурсій, які мали між собою органічний зв'язок, а саме: перший етап – підготовка вчителя до екскурсії; другий – підготовка учнів до екскурсії; третій – проведення екскурсії; четвертий – підведення підсумків екскурсії.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Спеціальна педагогіка робить акцент на використанні сучасних корекційно-освітніх технологій у навчанні та вихованні учнів з інтелектуальними вадами, серед яких особливе місце належить технології екскурсійного вивчення природознавчого матеріалу, яка, на наш погляд, є одним із найважливіших шляхів у роботі з пізнання природи учнями, виховання любові та бережливого ставлення до неї та розвитку духовності школярів.

Природознавчі екскурсії необхідно проводити, використовуючи поетапну методику їх організації.

– Результати дослідження дають змогу стверджувати, що спеціальна організація та методика проведення екскурсій сприяють не тільки кращому засвоєнню учнями знань з природознавства, а й мають велике корекційно-виховне значення, розвиваючи мислення, духовність, спостережливість, увагу, формуючи корисні практичні вміння та любов і бережливе ставлення до природи.

Література

1. Выготский Л. С. Педагогическая психология /Под ред. В. В. Давыдова. – М.: Педагогика, 1991. – 480с.
2. Синьов В. М. Корекційна психопедагогіка: Підручник – Частина 2. Навчання і виховання дітей. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 224с.
3. Співак Л. А., Белошапко А. П. Корекційна спрямованість природознавчих екскурсій у спеціальній школі /Теоретичне і методичне забезпечення навчання та виховання осіб з особливими освітніми потребами. Вип. І. – Слов'янськ СДПУ, 2011. – С. 201-206.

ПУТИ ОПТИМИЗАЦИИ ПРИРОДООХРАННОЙ РАБОТЫ В СПЕЦИАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Л. А. Спивак, Я. С. Коломийцева

В статье рассматриваются вопросы использования коррекционно-образовательных технологий как фактора оптимизации природоохранной работы учащихся специальной школы и ее влияние на развитие духовности школьников. Раскрыта роль экскурсий в учебно-воспитательной работе учащихся специальной школы. Предложена структура технологии экскурсионного изучения природы. Теоретически обосновано содержание каждого компонента технологии. Определены этапы организации и проведения природоведческих экскурсий.

Ключевые слова: коррекционно-воспитательная работа, природоохранная работа, коррекционно-образовательная технология, ученики с интеллектуальными недостатками, духовность.

WAYS OF OPTIMIZATION OF ENVIRONMENTAL WORK IN A SPECIAL SCHOOL

L. A. Spivak, Ya. S. Kolomyitseva

The article deals with the problem of use of remedial training technologies as the factor of optimization of environmental work of students of a special school and its influence on the development of spirituality of schoolchildren. The role of excursions in the educational work of pupils of the special school is disclosed. The structure of the technology of tour exploring nature is proposed. The content of each component technology is theoretically substantiated. The stages of organization and holding of natural history tours are defined.

Keywords: Remedial training work, environmental work, remedial training technology, students with intellectual disabilities, spirituality.

Співак Людмила Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна). E-mail: S-YO@mail.ua

Spivak Lyudmyla Anatoliyivna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Correctional Technologies and Inclusive Education of Donbas State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine). E-mail: S-YO@mail.ua

Коломийцева Яна Сергіївна – здобувач рівня вищої освіти факультету Спеціальної освіти Донбаського державного педагогічного університету (м. Слов'янськ, Україна).

Kolomyitseva Yana Serhiyivna - Seeker of Higher Education Faculty of Special Education of Donbass State Pedagogical University (Sloviansk, Ukraine).

УДК: 376.016-056.36:502

ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ КУЛЬТУРИ В УЧНІВ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИМИ ВАДАМИ ЯК ОДИН ІЗ ЗАСОБІВ РОЗВИТКУ ЇХ ДУХОВНОСТІ

Я. О. Співак, А. В. Мігунова

У статті розкрито основні аспекти формування в учнів з інтелектуальними вадами екологічної культури як одного із засобів розвитку їх духовності. Розглянуто питання впливу природного середовища на становлення особистості та її духовної культури. Визначено сутність та структура корекційно-виховної технології формування в учнів з інтелектуальними вадами екологічної культури. Теоретично обґрунтовано складники екологічної культури. Запропоновано коло корекційно-методичних принципів, що мають регламентувати процес формування екологічної культури учнів з інтелектуальними вадами.

Ключові слова: духовність, учні з інтелектуальними вадами, екологічна культура, корекційно-виховна технологія, управлінський компонент, інформаційний компонент.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими і практичними завданнями. Інтеграція дітей